

Navrhuji pro předvolební kampaň jako základní slogan toto:

KDO NEJDE K VOLBÁM, VOLÍ KOMUNISTY!

Dále,

KDO VOLÍ KOMUNISTY, ~~XXXX~~ VOLÍ PRACOVNÍ TÁBORY A ŠIBENICE!

Těžko pochopit lidi, kteří se chystají volit tuto zločineckou organizaci. Komunistickou stranu, samozřejmě. Špatně od žaludku bude třeba až jejich dětem.

Představuji vám vietnamského spisovatele NGUYEN CHI THIENA, politického vězně, který strávil v koncentracích komunistického Vietnamu 27. let. Nyní je těžce nemocen:

Jsem zticha když mne mučí
i když šílím bolestí kdykoli vbodnou železo.
Vyprávěj dětem pohádky o heroické odvaze -
já jsem zticha když mne mučí a myslím si:
"Kdo by plakal a prosil o milost
když se v prelese střetnul s ~~XXXX~~ divokou zvěří?"

Když sůl sládně v ústech.

Jako by sůl v ústech sládnla ne hořkla
jako by mne právě teď vařené listy kasavy
zvely k hostině
tak by mi bylo dobře
kdybych smíchal vlastní chrchel s krví
a pomazal tím Marxovi i Lenigovi ksicht
i kdybych za to měl viset.

Víte, přátelé, že na Brodci máme ještě dobráčka Lenina na pomníku? Také by bylo politicky nevhodné sundat toho, za jehož idejemi šly krvavé šlápoty?

Básně jsem převzal z článku Jáchyma Topola.

PŘEVZATO:

R E S P E K T 18. - 24.4.1990:

K r i z i p ř e ž i ř e m e , a l e m u s í m e j í
p r o j í t

/Původní rozhovor s Václavem Havlem/

V prosinci jste prohlásil, že v úřadě prezidenta setrváte do svobodných voleb, jako jejich záruka. Nyní tedy máte za sebou zhruba dvě třetiny svého mandátu. Na politické scéně se během té doby objevilo mnoho nevyhnutelných komplikací. Cítíte se být v tvář těmto problémům stále onou zárukou nezvratnosti demokratizačního procesu?

Především to, že jsem zárukou svobodných voleb, jsem neřekl první já. O tom jsem byl spíš mnoha lidmi přesvědčován. To jen takové malé zpřesnění vaší otázky, a teď k její podstatě.

Volby budou něčím jiným, než jsem se v prosinci domníval. Nicméně budou svobodné a obstojí před zraky světa, otevřou nám cestu do všech mezinárodních institutů, kam chceme vstoupit a kde je konání svobodných voleb podmínkou.

V červnu dostaneme parlament, který bude mít nelehký úkol - připravit skutečně demokratické volby za dva roky. Tedy v době, kdy už tedy vykrystalizuje politické spektrum a vyrostе - doufejme - jakási politická kultura. Během těch dvou let provedeme nejnáročnější operace v hospodářství, změní se vztahy nových zastupitelských sborů, bude definován náš společný stát, prezidentské funkce a budeme mít nové ústavy. Prostě se stane mnoho věcí. Z tohoto úhlu má tedy dnešní volby za jakousi generálku na ty další, skutečně svobodné. Kdo bude jejich zárukou, nevím. S největší pravděpodobností ty zbytky demokratického vědomí, které v naší společnosti přežívají.

Při několika příležitostech jste uvedl, že s cesty, po níž od listopadu jdeme, se nejde vrátit zpět. Zároveň ale, krátce po jednom takovém ujištění, jste v interview pro Le Monde řekl: "Jestliže komunisté vyhrají volby,

stanu se opět disidentem." I když připustíme určitou míru vtipné nadsázky, nesoulad mezi prvním a druhým prohlášením je velmi zřetelný. Domníváte se tedy, že by se komunisté po svém eventuálním volebním vítězství snažili o návrat z cesty k demokracii?

Především se domnívám, že komunisté volby nevyhrají. A i kdyby je vyhráli, tak si stejně myslím, že proces, kterým procházíme, nelze vrátit zpět. To by se musely stát strašné věci, které se, doufám, nestanou. Ale o tom se už nerozhoduje u nás. Jde o globální vývoj, historicky nezastavitelný, i když pokusy klást mu do cesty různé překážky samozřejmě budou.

Všichni víme, jak katastrofální následky mělo pro tuto zem čtyřicet let vlády komunistické strany. Značná část společnosti proto čekala, že této organizaci bude buď na čas nebo trvale znemožněna účast na politickém životě. Tyto naděje se nesplnily. Přesto, že principy a metody KSČ se v podstatě nezměnily, nedal nikdo z ústavních činitelů - tedy ani vy - návrh, který by stranu v její dosavadní podobě postavil mimo zákon. Jste skutečně přesvědčen, že k defašizaci této struktury stačí, aby odešlo několik jejích nejzkompromitovanějších figurek?

Já neuznávám princip kolektivní viny. Kdyby měla být komunistická strana prohlášena za zločineckou organizaci, musel by být za zločince prohlášen každý její člen od roku 1948 nebo dokonce od jejího vzniku. Proto nevidím důvod, proč se má KSČ označovat za zločineckou organizaci a vyřazovat jako taková. Myslím, že každý, kdo se dopustil trestných činů, má být nezávislou justicí trestán jako jednotlivec. Spravedlnosti musí být dán průchod, ale nemůže být souzena organizace.

V poválečném Německu byla NSDAP postavena mimo zákon, aniž by to znamenalo, že každý její člen je automaticky zločinec. U nás je teď v módě klást rovnítko mezi zrušení struktury a kolektivní vinu. Ale nejde přece o hon na řadové komunisty, nýbrž o útok na materiální a komunikační

základnu maie.

Já mám ten dojem, že zrušit komunistickou stranu v podstatě znamená prohlásit ji za kolektivního viníka. A kdo je tím viníkem? Každý její člen. A navíc: copak si maíáni nemohou založit novou strukturu, když se jim zruší ta stará? Domnívám se, že problém, který máte na mysli, se zrušením strany nevyřeší. Je to věc nekonečně složitější.

Podle všech známek stojí dnes tato společnost v prozatím nejhlubší krizi od loňského listopadu. Tato krize má mnoho příčin, kromě jiného i tu, že jistá životní pohodlnost a návyky, které reálný socialismus stimuloval, se v lidech za kořenily více, než jsme si ochotni přiznat. Nově vzniklé politické strany a hnutí zatím nejsou schopny tuto krizi řešit. Někdy ji svými spory a bezkonceptností dokonce ještě prohlubují. Veřejnost se tedy upnula na několik výrazných osobností, mezi nimi především na vás. Zdá se však, že vám situace nijak vážně nepříadá. Nasvědčuje tomu alespoň optimismus vašich projevů včetně uklidňujících perspektiv našeho ekonomického vývoje, velký počet zahraničních cest a podle nás nepřiměřený důraz na politiku drobných symbolů. Je tento dojem správný? Opravdu žádnou krizi nepozorujete, nebo se o ní nezmiňujete proto, abyste občany neznepokojoval?

jestli vidím krizi... Jak bych ji mohl nevidět, když jsem každý den od časného rána do pozdní noci zaplavován bezpočtem jejích důkazů? Ano, jsme v krizi, nesmírně hluboké, možná hlubší, než si i vy myslíte. Ale já věděl, že něco takového přijde. Bylo to přece nevyhnutelné. A říkám-li přesto, že to přežijeme, myslím to vážně. My tehle krizi přežijeme, ale musíme jí projít. Nepomine zítra, naopak - bude se prohlubovat. Pokud bych měl zkusit nějaký časový odhad, řekl bych, že za takových sedm let bychom mohli být z nejhoršího venku. To už snad z hlav lidí zmizí nejhorší návyky, které tam neneslo čtyřicet dva let totality. Národy už přežily horší věci, takže není proč to brát příliš tragicky. Z tohoto přesvědčení tedy pochází onen podivně optimistický tón některých mých

projevů nebo vyjádření.

K těm symbolům. podívejte se, obrovská část práce, kterou dělám, je prakticky neviditelná. Lidi mě občas v televizi vidí, jak někam běžím nebo říkám projev na náměstí. Ale já kromě toho dělám spoustu dalších věcí, daleko důležitějších. Jenomže zároveň tyhle drobné symboly nejsou tak úplně bez významu. Ukazuje se, že lidé v současném mravním rozkladu touží po nějakém vědomí národní identity, národní hrdosti, po nějakých symbolech, které jakýmsi způsobem ukazují, že jsme schopni se taky například bránit.

Co se týče ~~řez~~ cest. Tu a tam se objeví lehká narážka, že moc cestuji. Jsem v úřadě něco přes sto dní a z nich jsem třináct strávil v zahraničí. V dané chvíli je třeba vidět, že obrovskými změnami neprochází jen Československo, ale celá Evropa. Pohyb je tak rychlý, že většina politiků jej vůbec nechápe a nestačí s ním držet krok. Proto jsme společně s poradci naplánovali několi krátkých návštěv v určitých zemích, abychom zajistili pár pro tuto zemi důležitých věcí. Musíme dělat politiku z hlediska dlouhodobé perspektivy, musíme se trochu zabývat strukturou budoucí Evropy. Jsme malá země, dnes na úrovni rozvojového státu, a vedle nás roste ohromný sjednocující se německý kolos. Je třeba myslet víc dopředu, čím Československo bude a čím ne, jestli ho někdo pohltí nebo ne. K tomu je nutné znát terén, vědet, o koho se můžeme nebo ~~maximálně~~ naopak nemůžeme opřít, i v ekonomické oblasti. To se nedá vymyslet u stolu. A můžu říci, že díky oněm kratičkým návštěvám jsme tenhle terén do určité míry poznali.

K nejnebezpečnějším projevům nynější krize společenské aktivity patří postupná ztráta prestiže Občanského fóra.

Prispěl k ní i odchod výrazných osobností do nejrůznějších funkcí. Jsme přitom svědky zvláštního jevu: síla OF byla do značné míry obětována síle dočasné vlády ~~ze~~ "národního porozumění". Nemuselo k tomu dojít, kdyby většina nových politiků nezpřetrhala tak překvapivě rychle své vazby na lidové hnutí, které je nominovalo. Vám je vytýkáno, že se nesnažíte při svých zahraničních cestách představovat OF jako autentickou protitotalitní

frontu čs. veřejnosti. Pramení to z toho, že se už považujete za nadstranického prezidenta normálního demokratického státu a nepovažujete tudíž za nepřípustné ~~publik~~ podporovat pouze jednu z politických sil?"

Můj postoj má mnoho příčin a důvodů, které jsem neznal a nemohl znát předem. V tom je krása a dramatická života, že nevíme všechno předem. Společnost byla a je nesrozumitelná. Netušíme, co všechno se v ní skrývá. Přesto, že denně dostávám nejhrůznější svodky ze všech oblastí, že občas nečekaně navštěvují sídliště, hornické hospody, nebo přepadám občany v jejich bytech, můj "styk s lidem" je chatrný. Proto se nedivím, že je leccos jinak, než jsem si té představoval. Nejsem marxista a tudíž nesdílím jejich pyšné přesvědčení, že společnost a její dějiny lze pochopit, vysvětlit, naplánovat.

Dodatečně chápu, proč se OF vyvinulo právě takhle a chápu také, proč se mu "odcizili" různí ministři nebo já sám. Za to nemůže ani Občanské fórum ani ti ministři. Za to mohou pouze nesmírně pádící dějiny, kdy je třeba v každém okamžiku řešit obrovskou spoustu problémů najednou a každý z těch problémů přitom souvisí s dalšími. Všichni jsme od rána do večera zaplaveni prací, všichni jsme se ocitli v situaci, o jejíž složitosti jsme předtím neměli ani pojetí - nejme přece jasnovidci. Zkrátka to, k čemu nakonec došlo, bylo nevyhnutelné, ale není třeba to brát tragicky. Znovu opakuji: dle mého názoru tuhle krizi přečkáme, po svobodných volbách tady budeme mít smysluplnou vládu, i když její úkoly budou tak strašně obtížné, že ji asi nazveme vládou národní oběti. Ale my tohle dvouleté období, proti kterému je to, co dnes prožíváme, legrace, a postupně se i v našem rozbouraném konci Evropy dočkáme jakési stability. ~~mně~~ Naříkám samozřejmě, že v í m , že to takhle dobře dopadne. Ale nosím v sobě naději jako stav lidského ducha, který je nezávislý na tom, co se děje.

Když jste v lednu nastupoval do úřadu, vzal jste si na Hrad tým osobních poradců z řad svých přátel. Vzhledem ke kvalitativní odlišnosti životní situace, do níž jste

vsatupoval, se není z čemu divit. Nicméně nároky kladené na úřad prezidenta mají takový charakter, na který pouhé předsedství nestačí. Každý člověk ve vysoké funkci potřebuje především tvrdou opozici. Ve svobodné společnosti kromě příslušných specialistů plní veřejné mínění. Jak řešíte tento problém vy, v zemi, kde nic takového neexistuje? Podle ~~vámi~~ čeho vlastně korigujete své názory?

Pokud jde o mé spolupracovníky, učinil jsem jednu zvláštní zkušenost: nejlépe a naprosto nejprofesionálněji pracují ti, kteří profesionály původně vůbec nejsou. A nejlépe vykonávají své funkce ti, které bylo třeba dlouho přemlouvat, aby do nich šli. Situace je natolik nová, že kdokoli, kdo v sobě nese nějaké prvky vyzkoušených politických stereotypů a chování, pracuje hůř než ten, který přichází zvenčí. Já vím, že mým spolupracovníkům se říká knížecí družina, to nezní nejlíp, sklízí se i posměch a jsou vnímáni jako jakýsi paraziti hřežící se na prezidentském výsluní. To je obrovský omyl. Oni pracují mnohem víc než já, ve skutečně velkém vypětí. Bez nich by pro me nebylo možné situaci zvládnout.

Itali jste se mne, jak koriguji své názory. Odpověď je jednoduchá: tím, co marxisté nazývají procesem poznání. Procházím tím procesem jako všichni v této republice. To neustále proměňuje mé chování. Denně dostávám kvantum informací a tam, kde cítím jádro vážného problému, snažím se okamžitě reagovat. Průběžně mluvím s ministry, poslanci a jednou měsíčně mám na stole rozbor, jak se "Hrad" jeví zvenčí, podle televize, tisku a podobně. I když s novináři je zatím problém. Stejně jako neumím být prezidentem a musím se to učit, tak i oni se teprve musí učit ~~má~~ dělat novináře. Často vůbec neumí položit tu správnou nejostřejší otázku, na kterou bych nedokázal odpovědět. Aby to začalo být zajímavé.

Myslím, že není problém přijít a položit vám pár otázek, na které nedokážete odpovědět. V tom to není. Když jste mluvil o budoucí vládě, nazval jste ji vládou národní oběti. Vy sám jste vzal funkci po dlouhém přemlouvání, také v podstatě jako "oběť". Tenhle přístup k věci není pro kritickou reflexi zrovna ideální. Jak

kritizovat někoho, kdo má tendenci okamžitě reagovat ve smyslu: když máte někoho lepšího, tak já velmi rád půjdu...

Musíte se naučit, jak se dostat na kůži i politikům tohoto druhu. Je fakt, že v normální demokracii, když to někdo dělá špatně, tak přijde někdo jiný, kdo už je přichystán, kdo má alternativní program, alternativní vládu a tak dál. Labouristé v Anglii mají sestavenou vládu, která je schopná převzít správu země do svých rukou ze dne na den. Nic takového u nás není. Proto se naše výroky o možných odchodech dají interpretovat jako snaha probouzet tohle demokratické vědomí zaměnitelnosti každého. Ale copak taďy mohla vzniknout alternativní dospělá vláda? Vždyť i tahle vláda je do jisté míry adolescentní, to jste si určitě všimli. Těžko šlo čekat, že z národa zastaveného ve vývoji, z dětinské společnosti vyjdou perfektně připravené, dospělé osobnosti. Vezměte si třeba Francouzskou revoluci, co to bylo za rozmarné děti, včetně toho vzájemného popravování se. To snad u nás nehrozí, aspoň doufejme. Ale vzájemné špinění v novinách už je v plném proudu. To je ~~praxakt~~ produkt revoluce. Revoluce vyprodukuje děti a raduje se z jejich rozmaru.

Máme dojem, že nejde ani tak o to, jestli je tahle vláda adolescentní nebo ne. Na značné části nových mužů zaráží spíš to, že ve svém politickém angažmá dokázali prozatím zrušit jen tu jeho zaběhanou formální část, řekněme protokol, protože ten ještě neumí. Ale jinak velmi ochotně přebírali některá politická schémata totalitního režimu. Třeba už jenom nechut k otevřeným informacím a naopak láska ke kabinetnímu pojetí. Vaše teze o tom, že nově příchozí jsou vždy lepší než starí profesionálové, nemusí být, jak se ukazuje, stoprocentně pravdivá.

Samozřejmě, nic neplatí všeobecně. Ale rád bych naznačil myšlenku, která by se sem hodila. Během revoluce a během svého prezidentování jsem si uvědomil jednu z desítek, tisíců a možná miliónů absurdních dimenzí naší situace. Tahle

by se dala vyjádřit příslovečným - kdo s čím zachází, tím také ~~se~~ schází. Jako by ~~se~~ tedy ty staré totalitní struktury šlo likvidovat zase jenom totalitně. Když jsem chodil třeba na jednání s Adamcem, nosil jsem v kapse různé návrhy vlády. Já si připadal jako Gottwald, když chodil za Benešem na Hrad. Nebo kooptační programy, to je model devětašedesátého roku. OF na pracovištích - akční výbory z roku 1948. Mocná síla Občanského fóra postavená proti totalitní struktuře zase připomíná hnutí lidových front v pobaltských republikách. Je to, my slím, ~~zákonitá~~ zákonitě. Nová vláda zdědila ohromně centralizované nástroje moci, které nemůže ihned zrušit, protože je potřebuje. Je to paradox: destruovat tyto kolosy lze nejlépe zevnitř a za pomoci jejich síly. Ministři se zvenčí jeví jako ti, kteří tyhle struktury převzali a všechno jede dál při starém. Jenomže oni musí nejprve poznat, kdo je kdo v jejich okolí, musí se zamyslet nad smyslem svého úřadu, vyčistit ho a zatím si ho ponechat. Protože v tuto chvíli budou tyto centrální mocné úřady třeba k některým operacím: ekonomická rekonstrukce, přesuny desítek tisíc lidí do jiných oborů, likvidace uhelných revírů... Tohle je práce pro centrální giganty, než se zruší. Samozřejmě zde s jejich zánikem vznikne určitě smysluplnější klima. Jenže v naší situaci nemůžeme začínat od klimatu, teď jde do tuhého. Klima jsme mohli chystat před revolucí. Pozorovatel, který kráčí kolem pochmurného ministerstva, vidí, že tam jsou stejní úředníci jako před pěti lety, že ministerstvo vydává vyhlášky a chová se jako dřív, že se prostě nic nezměnilo. Ale není to pravda, změnilo se už dost a ta hluboká změna teprve začíná.

Dobrá, připustíme, že v této sféře máte pravdu. Ale jak je to se změnami například ve struktuře a záměrech předlistopadových politických stran? I tam jde o zatím nepozorovatelné očistné procesy? Jako prezident jste už přijal šéfa KSČ, Vasilu Mohoritu. Jaký je váš názor na tohoto muže?

Vypněte magnetofon...

rozhovor připravili Ivan Lamper, Zbyněk Betráček a Jan Ruml